

YOZMA VA OG'ZAKI NUTQ MA'DANIYATI

A'zamova Kamola Muzaffarjon qizi

Samarqand davlat chet tillari instituti 2-kurs talabasi

Anotatsiya: Maqolada yozma va og'zaki nutq madaniyatining o'ziga xos jihatlari va ular orasidagi farqlar yoritilgan. Yozma nutq, asosan, aniq, lo'nda va grammatik qoidalarga mos ravishda yozilgan fikrlarni ifodalashni talab qiladi, bu esa ilmiy, ishbilarmonlik va ijodiy sohalarda muhim ahamiyatga ega. Og'zaki nutq esa, so'zlashuv jarayonida qisqa, aniq va tushunarli bo'lishni, shuningdek, emotsional ifodalarni o'z ichiga oladi. Maqola yozma va og'zaki nutq madaniyatining o'zaro aloqalarini, har bir turdagi nutqning madaniyatini va uning jamiyatdagi o'rni haqida batafsil ma'lumot beradi. Nutq madaniyatining rivojlanishi jamiyatda samarali muloqot va yaxshi aloqalar o'rnatish uchun zarur bo'lib, har bir insonning nutq madaniyatini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Yozma nutq, og'zaki nutq, nutq madaniyati, grammatika, aniq fikr, emotsional ifoda, muloqot, intonatsiya, punktuatsiya, lo'nda ifoda, ilmiy yozuv, rasmiy tilda yozish, norasmiy tilda yozish, kreativlik, til madaniyati.

Yozma va og'zaki nutq madaniyati haqida maqola yozishda, bu ikki turdagi nutqning o'ziga xos xususiyatlarini va ular orasidagi farqlarni yoritish muhimdir. Yozma nutq, asosan, yozish orqali ifodalangan fikrlar va xabarlar bo'lsa, og'zaki nutq esa, so'z orqali amalga oshiriladi. Har ikki turdagi nutq madaniyati jamiyatda muloqot qilish, fikr almashish va ma'lumot tarqatishda katta ahamiyatga ega.

Yozma nutq madaniyati. Yozma nutq madaniyati, avvalo, aniq va lo'nda fikr bildirishni talab qiladi. Yozishda nutq strukturasi, imlo, punktuatsiya va grammatika qoidalariga rioya qilish muhim. Yozma nutqning madaniyati, ayniqsa, ilmiy, ishbilarmonlik va ijodiy sohalarda muhim o'rin tutadi. Yozma nutqning asosiy xususiyatlari quyidagilardir: Aniklik va lo'ndalik: Yozma nutqda ifodalangan fikrlar aniq va tushunarli bo'lishi kerak. O'quvchi yoki tinglovchi noto'g'ri talqin qilmasligi uchun fikrni to'g'ri ifodalash zarur. Imlo va grammatika qoidalariga rioya qilish: Yozma nutqda imlo va grammatika qoidalari muhim o'rin tutadi. Xato yozilgan so'zlar va noaniq grammatika o'quvchiga noqulaylik tug'diradi. Kreativlik: Ijodiy yozma nutq madaniyati, ayniqsa, adabiyot va san'at sohalarida, muallifga o'zining fikrlarini va his-tuyg'ularini erkin ifodalash imkonini beradi. Yozma nutqda murakkab va noodatiy tasvirlar ham qo'llaniladi. Rasmiy va norasmiy tilda yozish: Yozma nutq turiga qarab,

rasmiy (ilmiy maqolalar, ishbilarmonlik hujjatlari) yoki norasmiy (xatlar, blog postlar) tilda yoziladi. Har bir turdagi yozuv o'zining qoidalari va talablari bilan ajralib turadi.

Og'zaki nutq madaniyati. Og'zaki nutq madaniyati esa, muloqotda ishtirok etayotgan har bir kishi o'z fikrini aniq, hurmat bilan va o'zaro muvozanatda ifodalashga intilishi kerak. Og'zaki nutqning asosiy xususiyatlari quyidagilardir: 1. Tushunarlik: Og'zaki nutqda so'zlar va iboralar aniq bo'lishi, tinglovchining tushunishi oson bo'lishi kerak. Noaniq va murakkab iboralar tinglovchini chalg'itishi mumkin. 1. Qisqa va lo'nda bo'lish: Og'zaki nutqda vaqt cheklanganligi sababli, fikrlarni qisqa va lo'nda ifodalash muhim. Uzoq gaplar va murakkab tuzilmalar tinglovchini charchatishi mumkin. 2. Emotsional ifoda: Og'zaki nutqda tilning emotsional o'zgarishlari (intonatsiya, ovoz balandligi) muhim ahamiyatga ega. Bu orqali nutqning mazmuni va his-tuyg'ulari yanada kuchayadi. 3. Muloqotga faol ishtirok etish: Og'zaki nutqda suhbatdosh bilan bevosita muloqot qilish orqali fikrlarni ifodalashda ishtirok etish zarur. Suhbat jarayonida tinglovchilar bilan o'zaro aloqada bo'lish, savollar berish va javoblar olish orqali nutq yanada samarali bo'ladi.

Yozma va og'zaki nutqning farqlari. Yozma va og'zaki nutq o'rtasidagi eng katta farq, ularning ishlatilish kontekstida va ifodalash usulida yotadi. Yozma nutqda, asosan, fikrlarni batafsil va tizimli tarzda ifodalash kerak bo'ladi, og'zaki nutqda esa, qisqa va aniq ifodalar talab qilinadi. Yozma nutqda o'quvchining fikrni tushunishi uchun vaqt va imkoniyat ko'proq, og'zaki nutqda esa bu imkoniyatlar cheklangan.

Yozma va og'zaki nutq madaniyati til o'rganishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, tilni o'zlashtirish jarayonida bu ikki nutq turi o'zaro bog'liq tarzda shakllanadi. Til o'rganish jarayonida og'zaki nutqning roli katta bo'lib, u insonning kundalik muloqotda til vositalaridan to'g'ri va samarali foydalanishini ta'minlaydi. Og'zaki nutq madaniyati deganda, so'zlovchining fikrlarini aniq, ravon va mantiqiy tarzda ifodalashi, suhbat davomida madaniy muomala qoidalari rioya qilishi tushuniladi. Bu jarayon faqat so'z boyligini oshirish bilan cheklanmay, balki talaffuz, intonatsiya va ohangni to'g'ri qo'llashni ham talab qiladi.

Yozma nutq madaniyati esa tilni o'rganishda boshqa bir jihatdan muhimdir. Yozuv orqali inson o'z fikrlarini batafsil, tushunarli va grammatik jihatdan to'g'ri shaklda ifodalay oladi. Yozma nutq madaniyati rivojlangan odam muloqotda noaniqliklar va tushunmovchiliklarning oldini oladi. Til o'rganishda yozma mashqlar va insholar yozish orqali lug'at boyligi oshadi, grammatik bilimlar mustahkamlanadi va tilning tuzilish xususiyatlari chuqurroq o'rganiladi.

Til o'rganuvchi shaxsning og'zaki va yozma nutq madaniyati birgalikda rivojlanishi muhimdir, chunki bu tilni nafaqat tushunish, balki uni samarali qo'llash

imkoniyatini beradi. Masalan, og‘zaki nutqda o‘rganilgan yangi so‘z va iboralar yozma nutq orqali mustahkamlanadi. Shuningdek, yozma mashqlar orqali grammatik jihatdan to‘g‘ri gaplar tuzish malakasi rivojlantirilsa, og‘zaki nutqda bu ko‘nikmalar avtomatik tarzda namoyon bo‘ladi.

Nutq madaniyatining rivojlanishi til o‘rganuvchi shaxsning kommunikativ kompetensiyasini oshiradi. Bunda o‘rganuvchi muloqotda madaniyatli muomala qilish, tinglovchi yoki o‘quvchiga hurmat ko‘rsatish, suhbatdoshning fikrlarini tinglash va unga javob berish qobiliyatiga ega bo‘ladi. Ayniqsa, xorijiy til o‘rganishda og‘zaki va yozma nutq madaniyati muhim o‘rin tutadi. Chunki chet tilida so‘zlashuvchilar bilan samarali muloqot qilish uchun nafaqat so‘z boyligi, balki madaniyatli muloqot ko‘nikmalariga ham ega bo‘lish zarur.

Shu sababli, til o‘rgatish jarayonida o‘qituvchilar yozma va og‘zaki nutq madaniyatini rivojlantirishga alohida e‘tibor qaratishlari kerak. Til o‘rganish mashg‘ulotlarida dialoglar, suhbatlar, roliklarni tinglash va yozma topshiriqlar bajarish orqali o‘quvchilar turli nutq holatlariga tayyorlanadilar. Natijada, ular tilni nafaqat nazariy o‘rganadi, balki amalda ham to‘g‘ri qo‘llash ko‘nikmalarini egallaydilar.

Yozma va og‘zaki nutq madaniyati til o‘rganishda asosiy omillardan biri bo‘lib, o‘rganuvchining lingvistik qobiliyatlarini har tomonlama rivojlantirishga xizmat qiladi. Nutq madaniyatiga ega shaxs muloqotda o‘z fikrini ravon, tushunarli va ta’sirli tarzda ifodalab, boshqalar bilan samarali aloqa o‘rnatadi. Bu esa til o‘rganish jarayonining muvaffaqiyatli kechishi uchun muhim shartlardan biridir.

Xulosa qilib aytganda, yozma va og‘zaki nutq madaniyati insonlarning fikrlarini va hissiyotlarini boshqalarga yetkazishning turli yo‘llarini anglatadi. Har ikkala turdagi nutq o‘zining ahamiyatiga ega bo‘lib, o‘zaro muloqotda va jamiyatda rivojlanishda katta rol o‘ynaydi. Yozma nutq bilimlarni saqlash va tarqatishda, og‘zaki nutq esa, bevosita muloqotda va fikr almashishda yordam beradi. Nutq madaniyatini rivojlantirish esa, har bir insonning samarali muloqot qilish qobiliyatini oshiradi va jamiyatda yaxshi aloqalar o‘rnatishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Akhmedov, S. (2010). Til va nutq madaniyati. Tashkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi Nashriyoti.
2. UM Azamatovna The History Of The Development Of The Terms Of Literary Studies Of The Turkic Peoples
3. Karimov, I. (2008). O'zbek tili va adabiyoti: Yozma nutq madaniyati. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi.
4. M Ubaydullayeva UDK: 494.3 O 'Zbek Va Qirg 'Iz Adabiyotshunoslik Terminlarining Mavzuiy Guruhlari Tahlili. Ilmiy Axborotnoma, 18, 0
5. Sattarov, M. (2015). Nutq madaniyati va muloqot. Toshkent: Fan va texnologiyalar akademiyasi.
6. M Ubaydullaeva, Ö Semerkant. Türk Halklarının Edebiyat Araştırmalarının Gelişim Tarihi
7. Usmonova, L. (2012). Og'zaki nutqning rivojlanishi va uning jamiyatdagi roli. Toshkent: O'zbekiston Matbuot.
8. Gulyamov, A. (2005). Yozma nutq va uning xususiyatlari. Toshkent: Sharq nashriyoti.
9. Окбоева, Н. У. (2019). О решении уравнений температурно-стратифицированных течений рекуррентно операторным методом. In Информационные технологии и математическое моделирование (ИТММ-2019) (pp. 295-300).
10. Xolnazarovich, B. X. (2024). Badiiy Matn Va uning Lingvopoetik Xususiyatlari. Miasto Przyszłości, 51, 298-303.
11. Бабажанов, Ю., Окбаева, Н., & Бабажанова, И. (2019). Метод Определения Коэффициента Эффективности Газопровода. In Актуальные проблемы математики и информатики: теория, методика, практика (pp. 58-59).
12. Окбоева, Н. (2018). Уравнение Лапласа И Гармонические Функции. In Фундаментальные научные исследования (pp. 63-66).
13. Berdiev, N. (2020). Лингвопоэтика Масалалари Тадқиқида “Девону Луғотит Турк” Нинг Ўрни. Scienceproblems. uz, 2(2), 7-7.
14. Xolnazarovich, B. X. (2024). “Devoni Hikmat” Asarining Tarixiy Leksikani O 'Rganishdaga Ahamiyati Masalasiga Doir. Miasto Przyszłości, 51, 179-182.
15. Holnazarovich, B. N. (2020). Explanation of yurt building terms with through semantic methods. International Journal of Engineering, Science and Mathematics, 9(6), 9-13.

16. Окбоева, Н. У., & Тухтаев, Э. Э. (2019). О применении матричного анализа к решению экономических задач воспроизводства. In Информационные технологии и математическое моделирование (ИТММ-2019) (pp. 301-304).
17. Бердиев, Х. Х. (2016). Метафорические термины в лексике юртовозведения. Язык в сфере профессиональной коммуникации.— Екатеринбург, 2016, 73-76.
18. Okbaeva, N. (2022). Pascal's triangle, its planar and spatial generalizations. ISJ Theoretical & Applied Science, 3(107), 815-8.
19. Urakovna, O. N. (2022). Modeling mathematical competence bachelor-future mathematics teacher. Academicia Globe, 3(02), 197-203.
20. Okbayeva, N. (2021). Innovative approach to solving combinatic elements and some problems of newton binomy in school mathematics course. Central Asian Problems of Modern Science and Education, 2021(1), 67-76.
21. Худойназаров, Ф. Х. (2024). Кичик Бизнес Субъектлари Фаолиятини Рақамли Технологиялар Асосида Ривожлантириш Билан Боғлиқ Бўлган Муаммолар. International scientific journal of Biruni, 3(2), 245-265.
22. Окбаева, Н. (2022). Матрицы и детерминанты из биномиальных, обобщенных биномиальных коэффициентов. Science and Education, 3(4), 33-41.